Posledný súd - (*Zjavenie 20,12-13*); Videl som mŕtvych, veľkých i malých: stáli pred trónom a knihy sa otvorili. Aj iná kniha, kniha života, sa otvorila, a živí boli súdení podľa zápisov v knihách, podľa svojich skutkov. More vydalo svojich mŕtvych, čo boli v ňom (utopení bez miesta trvalého odpočinku na zemi), aj smrť (mŕtvi, ktorí ešte neboli pochovaní; prejav židovskej viery v niekoľkodňový pobyt duše pri zosnulom), aj podsvetie vydali mŕtvych (mŕtvi, ktorí už boli pochovaní), čo boli v nich, a každý bol súdený podľa svojich skutkov (odkaz na 20,12: Vzkriesenie mŕtvych; podobne Matúš 25,31-46).

(*Matúš 25,31-46*); Keď Syn človeka príde vo svojej sláve a všetci anjeli s ním, posadí sa vtedy na trón svojej slávy. I zhromaždia sa pre Neho všetky národy; oddelí ich, ako pastier oddeľuje ovce od capov a postaví ovce sprava (pravá strana stranou spravodlivých), capov však zľava. Vtedy povie Kráľ tým po pravici: Poďte požehnaní môjho otca, prijmite jeho kráľovstvo, ktoré je pre vás pripravené od stvorenia sveta. Lebo hladný som bol, a dali ste mi jesť; prišiel som ako cudzinec, a prijali ste ma; bol som nahý, a zaodeli ste ma; bol som vo väzení, a prišli ste ku mne. Odpovedia mu Spravodliví: Kedy sme Ťa videli hladného , a nasýtili sme Ťa, alebo smädného, a napojili sme Ťa? A kedy sme ťa videli nemocného alebo vo väzení, a prišli sme k Tebe? Odpovie im Kráľ: Veru, hovorím vám: Čokoľvek ste urobili jednému z týchto mojich najmenších bratov, mne ste urobili. Potom povie tým po ľavici: Odíďte odo mňa, zlorečení, do večného ohňa, pripraveného diablovi a jeho anjelom. Lebo hladný som bol, a nedali ste mi jesť; bol som smädný, a nedali ste mi piť; prišiel som ako cudzinec, a neprijali ste ma; bol som nahý, a nezaodeli ste ma; bol som nemocný a vo väzení, a nenavštívili ste ma. Vtedy povedia aj títo: Pane, kedy sme ťa videli hladného alebo smädného alebo ako cudzinca alebo nahého alebo nemocného alebo vo väzení, a neposlúžili sme Ti? Vtedy odpovie im: Veru, hovorím vám: Čokoľvek ste neurobili jednému z týchto najmenších, mne ste neurobili! I pôjdu títo do večného trápenia, ale spravodliví do večného života.

-Posledný súd je základnou tematikou umeleckej tvorby kresťanského stredoveku; vychádza zo základnej *eschatologickej* kategórie o odmene a trestu, ktorého sa ľuďom dostane počas druhého príchodu *Ježiša Krista* (pozri *parúzia*)

Baleka: v kresťanstve predstava posledného dňa ľudstva, v ktorom *Ježiš* bude súdiť živých aj mŕtvych; na základe symboliky čísiel (pozri *symboly číselné*) bol tento deň očakávaný v rokoch 666, 1000, 1492, 1666 a ď.; obrazová predstava určovaná dobovými sociálnymi, politickými a duchovnými rozpormi; základnú súčasť výjavu Posledného súdu tvorí postava tróniaceho *Krista* (*Majestas Domini*) v *mandorle*, *meč* a *ľalia* vychádzajúce z jeho úst, *dvanásť apoštolov* ako prísediacich pri súde, anjeli trúbiaci na pozauny (pozri *nástroje hudobné*), otvárajúce sa hroby, z ktorých vychádzajú mŕtvi, *váhy*, na ktorý *archanjel Michal* váži ich duše (porovnaj v egyptskej mytológii *váženie srdca*), alebo *raj* a *peklo*; v *ranokresťanskom umení* je Posledný súd zobrazovaný náznakovo a symbolicky, napr. výjav Krista oddeľujúceho *ovce* od *capov*; zobrazením Posledného súdu je aj *deésis*, pozostávajúca z postavy Krista na tróne, Márie orodujúcej za ľudstvo (pozri *Mária orans*) a *Jána Krstiteľa*; samostatne deésis existuje iba v okruhu východnej cirkvi, v západoeurópskom umení je súčasťou Posledného súdu; v rohoch výjavu bývajú aj štyri fúkajúce hlavy (vetry), objavujú sa *apokalyptické zvieratá* (symbol *evanjelistov*); najväčší význam nadobudol Posledný súd v programoch katedrálnych *portálov* medzi 11.-15.st.; veľkým kozmologickou a *kozmogonickou* témou bol aj v *renesancii* (*Michelangelov* Posledný súd v *Sixtínskej kaplnke* v Ríme; pozri *premaľba*); pozri *apokalyptické motívy*

Hall: podľa kresťanskej náuky posledný súd nastane po druhom príchode Krista (*parúzia*) a po všeobecnom *vzkriesení mŕtvych*, ktorí budú súdení spoločne so živými; s konečnou platnosťou bude rozhodnuté, či prídu do *neba* alebo do *pekla*; v biblii sa o poslednom súde často píše, ale za najdôležitejšie miesto sa považuje Kristov príhovor k *učeníkom*, o ktorom hovorí evanjelista Matúš (25,31-46); v roku 1000 (pozri *chiliazmus*, *milenarizmus*) ľud s dôverou očakával, že nastane tisícročná vláda Krista na zemi po jeho druhom príchode na zem); keď sa tak nestalo, cirkevná náuka začala klásť stále väčší dôraz na kresťanské učenie o *„štyroch posledných veciach človeka“* (*smrť, súd, nebo, peklo*); od tých čias za začali objavovať zobrazenia Posledného súdu, najmä v 12.-13.st.; išlo najmä o francúzske katedrálne sochárstvo, ktoré sa uplatnilo predovšetkým na západných (vstupných) priečeliach francúzskych *katedrál* (pozri *portál, archivolta, tympanón*); Posledný súd predstavuje rozsiahly program, ktorý sa člení do niekoľkých častí, tém; ústrednou postavou je *Kristus Sudca* v rôznych ikonografických podobách podľa obdobia, cirkvi, miesta a

zamerania (*Pantokrator* na východe, *Beau Dieu* vo Francúzsku, Kristus sudca s mečom v ústach v odkaze *Zjavenie Jána,* či ukazujúci rany (*Hodinky vojvodu z Berry*); po oboch jeho stranách sú zobrazovaní *apoštoli*, ktorým počas *Poslednej večere* povedal: „Ako mne dal Otec, aj ja dávam vám kráľovstvo, aby ste jedli a pili za stolom v mojom kráľovstve a sedeli na trónoch a súdili *dvanásť kmeňov Izraela* (*Lukáš 22,30*); v spodnej časti výjavu je motív *vzkriesenia mŕtvych,* v ktorom sa zo svojich hrobov alebo zo zeme alebo z mora vynárajú mŕtvi (*Zjavenie 20,13*): „Aj more vydalo mŕtvych, ktorí boli v ňom, i smrť i *podsvetie* vydali mŕtvych, ktorí boli v ňom, a každý bol súdený podľa svojich skutkov"; *archanjel Michael* drží váhy, na ktorých váži duše (pozri *váženie duší*/*psychostazis*); spravodliví po *pravici* Krista sú vedení anjelmi do k *nebeskej bráne*, zatiaľ čo hriešnikov, nachádzajúcich sa po *ľavici* Krista, diabli ženú do *pekelného pažeráka,* do *pekla*, kde je vidieť ich muky

-v súvislosti s heslom *mariánsky kult*: rast mariánskeho kultu sa odráža napr. vo výjavoch Posledného súdu, kde v 14.st. v niektorých dielach Mária nekľačí ako zvyčajne po pravici Krista ako orodovkyňa, ale sedí vedľa Krista v rovnoprávnom postavení a v úlohe sudcu (porovnaj „rovnoprávny" typ *Nanebovzatia Panny Márie*)

motívy Posledného súdu:

-*Sudca Kristus a tribunál apoštolov a svätcov*
-*Sv. Michal a váženie duší*
-*Anjeli pri poslednom súde*

Heinz-Mohr: jedna s vedúcich smerníc kresťanského očakávania konca *vekov*; boží súd nad dušou je dávny náboženský a výtvarný motív zachovaný v egyptských textoch (pozri *váženie srdca*); veľa týchto predstáv sa objavuje v neskoro hebrejských predstavách a na ne nadväzujú kresťanskí autori; v ranokresťanskom *katakombovom* umení sa autori viacej zaoberajú posmrtným životom veriaceho ako procesom súdu; v zobrazovaní božieho súdu v tomto období je zobrazovaný jeden alebo niekoľko veriacich, ktorí stoja tvárou v tvár proti Kristovi, alebo sa užíva novozákonný symbolický obraz oddelenia oviec od kôz; neskoršie vyobrazenia Posledného súdu vychádzajú zo starozákonných vízií (*Daniel, Jób*), apokalyptických výjavov z *evanjelia* (najmä Evanjelium podľa *Matúša*) aj zo *Zjavenia sv. Jána*, z gréckych *apokryfných* apokalýps, z *Danteho* Božskej komédie a z drsných diabolských výjavov *mystérií*; objavujú sa väčšinou tie isté prvky: *Kristus Sudca, vzkriesenie mŕtvych, váženie duší*, oddelenie vyvolených a zatratených; napriek tomu jestvujú odlišnosti východného a západného zobrazovania výjavu Posledného súdu:

východná cirkevná oblasť:

témy Posledného súdu rozvinuté najmä vo freskovom maliarstve kostolov a kláštorov

-deésis vo východnom umení samostatným výjavom, v západoeurópskom súčasťou výjavu Posledného súdu; na ruských a rumunských *ikonách* často preberá úlohu *Krista Sudcu* obľúbený *sv. Mikuláš*

- *hetimasia* (prázdny trón s krížom a knihou pripravenými na deň súdu a Krista Sudcu)

-téma *zmŕtvychvstania*: anjel otvára oblohu; zem je zastúpená divými zvieratami, more zosobnené ženou s *rohom hojnosti*, ktorú obklopujú morské obludy, ktoré zo svojho vnútra vydávajú mŕtvych (porovnaj *apokalyptická žena*)

-*váženie duše* je vo východnom umení ľahko pozmenené

-raj *a* peklo *vo východnom okruhu symbolizované nielen* lonom Abrahámovým, ale aj tromi patriarchami: *Abrahámom, Izákom* a *Jákobom*, ktorí držia na lone zástupy spravodlivých; nikdy nechýba lotor po pravici Krista (známy z výjavu *Ukrižovanie*), ktorému Kristus prisľúbil bezprostredný vstup do raja a ktorý nesie kríž ako poznávacie znamenie; peklo je charakterizované silným prúdom ohňa, ktorý vyviera pri nohách Krista a unáša zatratencov do pažeráka pekla; v ich strede sa nachádza obrovský had, ktorý nesie na chrbte sedem smrteľných hriechov (pozri *drak babylonský, leviatan*)

rumunské osobitosti v zobrazovaní neba a pekla vo výjave Posledného súdu:

-motív nebeského rebríka (vystavať zo svojich príkladných činov a odriekania rebrík do neba); motív odvodený z biblického *Jákobovho rebríka*; (athoské a moldavské kláštory)

-zobrazenie nebeských etáp skúšok duše (motív vychádza zo životopisu *sv. Basilea Nea* (*? Bazilius/Bazil Veľký*); (moldavské kláštory a kostoly)

-konfesijné a národnostné zafarbenie výjavu Posledného súdu; *sv. Peter* otvára bránu do raja príslušníkom *pravoslávia*, zatiaľ čo v zástupe zatratencov rozpoznať *Židov* so špicatými klobúkmi, *moslimov* s turbanmi a nemeckých *luteránov* v plstených klobúkoch

západná cirkevná oblasť:

-téma rozvinutá na *tympanonoch* stredných *portálov* veľkých *katedrál*; typické črty:

-románske obdobie: *hieraticky* poňatý Kristus s dvojsečným mečom v ústach, väčšinou obklopený *tetramorfom* a *dvadsať štyrmi starcami*

-gotika: postava Krista viacej zodpovedá *evanjeliám*, zobrazený s ranami po *ukrižovaní*, obklopený *pašiovými nástrojmi*; je výhradným sudcom (bez prítomnej postavy *Márie*, alebo zastúpenia inej postavy); slnko a mesiac sú odnášané anjelmi, lebo sa stávajú v prítomnosti Kristovej svätožiary zbytočné

-prísediacimi a orodovníkmi sú *dvanásti apoštoli* v pravidelných radoch napravo a vľavo od Krista; pri Kristových nohách sedia skromne Mária a Ján Krstiteľ (ich miesto môže zastúpiť aj postava *evanjelistu Jána*)

-zmŕtvychvstanie prebieha vo forme pohybu davu von z hrobov, *sarkofágov*, *urien* alebo priamo zo zeme; zmŕtvychvstanie tela prebieha okamžite alebo pozvoľna; všetky postavy sú *nahé* a zbavené chorôb; niektoré sa vzájomne poznávajú

-váženie duší vykonáva archanjel Michael alebo *ruka Božia* zostupujúca z neba; *Mária* môže v prospech hriešnikov (pozri *hriech*) prikladať na misku váh svoj *ruženec*; ako protiváha duše môže slúžiť aj *kalich* alebo *baránok*; vo výjave zdôraznený zápas anjelov a démonov (pozri *anjel padlý*, *Bitka na nebi*)

-oddelenie dobrých a zlých (zodpovedá ranokresťanskému oddeleniu oviec a capov); vyvolení kráčajú v procesii k nebu; diabli zrážajú nahých, často k sebe pripútaných zatratencov do pažeráka pekla; vyvolení (často ich vedie *františkán* > odraz obľúbenosti nového rádu) sú očakávaní sv. Petrom a anjelmi; medzi zatratencami sú zastúpené všetky stavy a vrstvy obyvateľstva

-doplňujúce motívy: cirkev a synagóga (pozri *Ecclesia a Synagóga*), *Panny múdre a Panny pochabé, sedem skutkov milosrdenstva; sedem smrteľných hriechov*

Nový biblický slovník: v súvislosti s heslom súd; v *Starom zákone* vystupuje Boh veľmi často ako „sudca všetkej zeme“ (*Genezis 18,25*) alebo obecnejšie ako „Boh predstavujúci právo“ (*Malachiáš 2,17*); súd neznamená iba nestranné a objektívne posúdenie dobrého a zlého, ale skôr rázne zakročenie proti zlu; práve na základe tejto koncepcie Hospodin zvoláva svoj ľud, aby aj on vykonával súd (*Izaiáš 1,17, Micheáš 6,8, Zachariáš 8,16*); Boží súd nie je neosobný, t.j. nejde o pôsobenie stáleho princípu; je naopak úzko spätý s myšlienkou Božieho charakteru, ktorý sa vyznačuje milosrdenstvom, láskou, spravodlivosťou, pravdou apod.; ide o prejav Božieho milosrdenstva a hnevu v dejinách, v ľudskom živote a skúsenostiach; môže priniesť vyslobodenie spravodlivým (*Deuteronomium 10,18*) aj záhubu zlým (*Exodus 6,6; Numeri 33,4; Deuteronomium 32,41*); v *Starom zákone* je Boží súd veľmi bohatý pojem, ktorý má rad ďalších prejavov; v závere Starého zákona sa myšlienka Božieho súdu stále viac spája s *eschatologickým* očakávaním príchodu *mesiáša* (*Joel 2,1n; Amos 5,18n; Abdiáš 15; Sofoniáš 1,7-14n; Malachiáš 4,1n*); ako sa dá čakať, Nový zákon nadväzuje na starozákonné poňatie súdu, ktorý je súčasťou Božieho zámeru; ani tu sa Božie súdy neobmedzujú iba na budúcnosť, ale ovplyvňujú život človeka už v prítomnosti (*Ján 8,50*; List apoštola Pavla Rimanom 1,18-22; *Zjavenie 18,8*); súd je dokonca

spájaný s Kristom, ktorý vykonáva Otcove rozsudky (*Matúš 3,11n; Ján 3,19*); „svetlo Božieho slova“ žiari do sveta už teraz prostredníctvom morálnych skúseností človeka, najviac však prostredníctvom vteleného Slova (Ježiša Krista); súd nad ľuďmi preto prebieha už teraz, lebo tí svojimi zlými činmi ukazujú, „že si zamilovali viac tmu ako svetlo“ (Ján 3,19); v centre pozornosti Nového zákona však stojí „nadchádzajúci súd“ (posledný súd), ktorý bude definitívny a ku ktorému dôjde počas Kristovho návratu; vtedy na súdnom stolci zasadne sám Kristus a súdení budú všetci ľudia, nikto mu neunikne, dokonca ani anjeli (2 List Petra 2,4; List Júdov 6); Kristus zhodnotí všetky stránky života, vrátane toho „čo je skryté v ľuďoch“ (List Rimanom 2,16); súd nepostihne iba neveriacich, ale pred súdom stanú aj kresťania (*Matúš 7,22n; Lukáš 19,12-28; Zjavenie 20,12n*); tomuto súdu nie je možné sa vyhnúť, lebo je rovnako istý ako smrť (List Pavla Rimanom 2,3; List Židom 9,27); Kristus pri svojom súdu vezme do úvahy rôzne stupne poznania Božej vôle a tým aj rôzne stupne schopnosti ju plniť (*Matúš 11,24*; List Rimanom 2,12-16); bude úplne spravodlivý a presvedčivý; tvárou v tvár početným neprávostiam života môžeme dôverovať jeho súdu; samotný text v otázke súdu hovorí zdanlivo protirečivo: na jednej strane hovorí, že ospravedlnenie a milosť pred Bohom je iba otázkou viery bez ohľadu na naše skutky (List Rimanom 5,1n; 3,28); na druhej strane tvrdí, že bude vychádzať z ľudských činov (*Matúš 16,27*; 25,31-46; List Rimanom 2,6); teológia chápe božiu milosť ako eschatologický pojem, ako akt konečného Božieho súdu, pri ktorom každý kresťan, ktorý verí v dokonalosť Kristovho spasiteľského diela, má záruku, že v posledný deň bude oslobodený; dokonalosť Kristovho spasiteľského diela spočíva v jeho dokonalej poslušnosti v živote a smrti; pozri *Súd nad Kristom*; *zlatá brána*

-pre ikonografiu raného stredoveku bola mimoriadne dôležitá pasáž Matúša (25,31-46): „Keď Syn človeka príde v svojej sláve a všetci anjeli s Ním, posadí sa vtedy na trón svojej slávy. I zhromaždia sa pred Neho všetky národy; a oddelí ich, ako pastier oddeľuje ovce od capov a postaví ovce sprava, capov však zľava (pozri *dobrý pastier*). Vtedy povie tým po pravici: Poďte, požehnaní môjho Otca, a všetci potom budú súdení podľa svojich skutkov kresťanskej lásky, ktoré vo svojom živote vykonali.“; veľmi zložitá ikonografická predstava posledného súdu, dňa Pána, bola určovaná dobovými zvyklosťami, sociálnymi, politickými a duchovnými rozpormi; námet Posledný súd sa objavuje od raného stredoveku, ale rozšíril sa najmä v 12.-13.st.; rozsiahla téma sa člení do niekoľkých častí, pričom ústredný bod tvorí tróniaci Kristus (pozri *Kristus sudca*); po oboch jeho stranách sú zobrazovaní apoštoli, ktorým Ježiš počas poslednej večere povedal: „Ako mne dal Otec, aj ja dávam vám kráľovstvo, aby ste jedli a pili za stolom v mojom kráľovstve a sedeli na trónoch a súdili dvanásť kmeňov Izraela“ (Lukáš 22,30); v ranokresťanskom *katakombovom umení* sa autori viacej zaoberali posmrtným životom veriaceho ako vlastným procesom posledného súdu; prvé výjavy zobrazovali jedného alebo niekoľko veriacich, ako stoja tvárou v tvár sudcovi Kristovi; alebo umenie využívalo novozákonnú symboliku oddelenia oviec od capov (vrchnák sarkofágu z 3.st.; mozaika baziliky S. Apollinare Nuovo v Ravenne, 520-525); od 4.st. Posledný súd zastupuje námet *Panny múdre a nerozumné* (portál kostola St. Denis, 1140), v ktorom nebeský ženích Kristus vedie múdre panny (vyvolených, spravodlivých) k otvorenej nebeskej bráne, zatiaľ čo pred nerozumnými (zatratenými, hriešnymi) je brána zatvorená; kompletný námet Posledného súdu s postavou Krista sa objavil snáď prvý raz na nástennej maľbe západnej steny kostola sv. Jána v Müstaire (okolo r.800); v blízkosti Božieho trónu sa objavujú námety nebeských poslov; typickým motívom západných zobrazení sa stáva anjel s *nadpisovou páskou* v rukách a s veršom Matúšovho evanjelia; na *tympanóne* vo francúzskom Moissacu má anjel po pravej strane kompozície (t.j. po ľavici Krista, určenej pre hriešnikov) pásku stočenú, anjel na protiľahlej strane ju má rozvinutú (odkaz na Starý a Nový zákon a význam pravoľavosti); niekedy sa objavujú anjeli s poľnicami smerujúcimi do štyroch svetových strán; od 11.st. držia *pašiové nástroje* (*R. van der Weyden*, 1450); ak sú znázorňované *anjelské chóry*, odkazujú na *Pseudo-Dionýzia Areopagitu*; niekedy v rohoch kompozície vidieť štyri fúkajúce hlavy, trestajúce zemské vetry (odkaz na kapitolu *Štyria anjeli chránia strom života*), ktorým vo fúkaní bránia anjeli (nástenná maľba v kaplnke Sv. Kríža na Karlštejne, 1365); s reprezentatívnymi kompozíciami Posledného súdu sa stretávame na tympanónoch románskych a gotických portálov, pod ktorými bol umiestňovaný trón vladára počas výkonu jeho moci, či na víťaznom oblúku dedinských kostolíkov, na Východe potom v predsieni pravoslávnych chrámov; väčšinou opakujú tie isté prvky: *Kristus sudca, Vzkriesenie mŕtvych, Váženie duší* a Oddelenie vyvolených a zatratených; vzácne sa objavujú pri Kristových nohách postavy prarodičov, *Adama a Evy*; od 9.-10.st. je Kristus zobrazovaný s krížom v ruke (Kristus Victor v rukopisoch zo skriptória kláštora v Reichenau; Perikopár Henricha II.; Bamberská apokalypsa; pozri *Kristus triumfujúci*); v románskom a gotickom umení sa objavuje hieraticky poňatý Kristus v mandorle; ide o obrazový

typ *Maiestas domini*, tróniaci a žehnajúci Boh, s *Knihou života* v ruke, sediaci na tróne alebo na oblúku (obrazový typ *Kozmokratora* = vládcu vesmíru; *dúha* ako znamenie novej zmluvy ľudu s Bohom), niekedy obklopený symbolmi štyroch evanjelistov (pozri *tetramorf*); občas sú zobrazené aj písmená *alfa a omega* ako symboly začiatku a konca (na renesančných zobrazeniach sa Ω omega niekedy podobá na latinské písmeno W; nakoľko omega bola posledným písmenom *gréckej abecedy*, nie však latinskej, bola nahrádzaná rôznymi inými grafickými znakmi), ktoré poukazujú, že Kristus je tu od večnosti a je jednej podstaty s Bohom Otcom a Duchom Svätým (pozri *Svätá Trojica*); z úst mu vychádza dvojsečný meč smerom k strane hriešnikov po jeho ľavej strane a ľalia do strany mučeníkov; má zdvihnuté ruky so zopätými dlaňami, aby bolo vidno rany (pozri *päť rán Kristových*); zdôrazňovanie rán na rukách, nohách a v boku odkazuje na zmysel Kristovej obeti, ktorou bolo očistenie ľudstva od dedičného hriechu a vykúpenie; rany pripomínajú veriacim, že k spáse nestačí konať dobré skutky kresťanskej lásky, ale v prípade potreby podstúpiť aj mučenícku smrť (pozri *Chválenie Pána mučeníkmi*); tento obrazový typ sa v rôznych obmenách objavuje až do renesancie; Kristus sudca je väčšinou je obklopený suitou starcov (pozri *Dvadsaťštyri starcov*) a trúbiacimi anjelmi (pozri *Sedem trúbiacich anjelov*); v spodnej časti kompozície je námet *Vzkriesenia mŕtvych*: z otvorených hrobov vychádzajú mŕtvi; neskoršie vyobrazenia vychádzajú viac z vízií Daniela a Jóba, z apokalyptických pasáží v Matúšovi, z gréckych apokryfných *apokalýps*, *Dantovej* Božskej komédie a diabolských výjavov *mystérií*; v *gotickom umení* postava Krista viacej zodpovedá *evanjeliám*; v *románskom umení* vystupuje Kristus ako výhradný sudca, bez prítomnosti *Panny Márie* alebo iných postáv; Slnko a Mesiac sú odnášané anjelmi (odkaz na *Živelné pohromy*), alebo sa neobjavujú vôbec; v 12.-13.st. sa s výjavmi Posledného súdu stretávame predovšetkým vo francúzskom katedrálnom sochárstve, najmä na západných priečeliach chrámov (západný portál kostola S. Lazare v Autune, 1120; tympanón južného portálu katedrály v Chartres, 13.st.); v Autune ukazujú dlane spustených Kristových rúk k vykúpeným i zatrateným; v Chartres má ruky s výraznými ranami vztýčené ako *orant* a nad hlavou mu anjeli pridržiavajú kríž; súčasťou námetu býva *archanjel Michael*, drží váhy (pozri *Váženie duší*); spravodlivých, umiestnených po pravici Krista, anjeli odvádzajú do nebeského raja symbolizovaného *nebeskou bránou* (pozri *Zlatá brána*), zatiaľ čo hriešnikov, zobrazených po Kristovej ľavici, diabli ženú do pekla, kde vidieť ich muky (pozri *Peklo*); v niektorých talianskych dielach ranej renesancie (15.st.) Kristus vrhá šípy na zatratencov; občas výjavu okrem *dvadsaťštyri starcov* zahrnuje aj obľúbených stredovekých svätcov, *sv. Dominika, sv. Františka z Assisi*, prípadne ďalších lokálnych patrónov (mozaika Zlatej brány katedrály sv. Víta v Prahe, 1370-1371); Kristovi najbližšie po jeho pravici je zvyčajne priradený *apoštol Peter*; súčasťou výjavu býva *deésis*; v úlohe hlavného príhovorcu za hriešne ľudstvo sa ocitá *Panna Mária*, zvyčajne na tej istej strane ako Peter; v niektorých dielach 14.st. sa objavuje Mária aj v postavení samotného sudcu, potom sedí vedľa Krista v rovnoprávnom postavení; tento obrazový typ je výrazom šíriaceho sa mariánskeho kultu a dokladá ho aj *Legenda aurea* (13.st.), podľa ktorej údajne bola Mária po svojej smrti a pri telesnom nanebovzatí (pozri *Smrť Panny Márie*) „vyzdvihnutá na kráľovský stolec hneď vedľa Krista"; symetricky proti Panne Márii kľačí *Ján Krstiteľ*, vo francúzskom gotickom sochárstve občas zastupovaný *apoštolom Pavlom*, zakladateľom kresťanskej cirkvi; zriedkavo sa objavuje Panna Mária s rozprestretým plášťom, chrániaca postavy pod sebou (obrazový typ *Madona s ochranným plášťom*); vo vrcholnom stredoveku sa stali súčasťou témy Posledný súd personifikácia *Ecclesie a Synagógy*, Sedem smrteľných hriechov (*H. Bosch*, 15.st.; *P. Brueghel st*., 16.st.), prípadne legenda východného pôvodu z 13.st.: Stretnutie troch živých a troch mŕtvych; Legenda existuje v dvoch verziách: Stretnutie troch princov, vracajúcich sa bezstarostne z poľovačky, s tromi mŕtvymi, ktorí ich oslovia: „To, čo ste vy, boli sme my; to, čo sme my, budete aj vy"; úslovie sa vyskytuje aj ako latinský *epitaf* (náhrobky, nápisy na vstupných bránach cintorínov): „Sum quod eris, quod es olim fui"; iná verzia hovorí o pustovníkovi, ktorý trom princom alebo kráľom ukázal tri rakvy s mŕtvolami; v umení sa námet objavujú obe verzie (talianske a francúzske stredoveké a renesančné chrámové fresky); traja živí majú zvyčajne na hlavách koruny a väčšinou idú na koňoch; ich tváre vyjadrujú hrôzu (nástenná maľba v kostole sv. Mořice v Anníne pri Sušici, 1310; Francesco Traini, Campo Santo v Pise, 14.st.); o posmrtných skúsenostiach hovorí Beda Ctihodný (✞735) a obľúbeným námetom bol stredoveký príbeh o írskom rytierovi Tundalovi, ktorý ležal priotrávený tri dni ako mŕtvy, zatiaľ čo jeho dušu sprevádzal anjel peklom; Posledný súd predstavoval veľkú kozmologickú a kozmogonickú tému aj v renesančnom umení; dôkazom je toho Michelangelov monumentálne poňatý súbor fresiek v *Sixtínskej kaplnke*; napriek spoločným rysom jestvujú určité odlišnosti vo východnom a západnom kresťanskom okruhu; starozákonným predobrazom Posledného súdu bolo *Údolie suchých kostí* z proroctva Ezechiela (37); Boh vyviedol proroka do stredu planiny, na ktorej bolo veľa suchých kostí; Boh ich oživil a

tie začali sa pokrývať svalmi a na povrchu kožou (pozri *Vzkriesenie mŕtvych*); k téme Posledného súdu sa hlásia neskoro stredoveké alegórie a morality *Triumf smrti* a *Tanec smrti*, ktoré ilustrujú presvedčenie, že pred smrťou sú si všetci rovní a rovnako bezbranní

pozri *parúzia, christológia, Beau Dieu, hetimasis, Jozafat, Silyla Eritrejská, anjel padlý, nahota; Panny múdre; Haremagedon, lámanie pečatí, siedma pečať; Pád anjelov; peklo, nebo; Zaqqum; vinič; lastovička (Biedermann); Henoch 2 (Nový biblický slovník); zmŕtvychvstanie (Gecse-Horváth), Dies iraé; očistec; Lakomosť/Avaritia (Hall); pustovník, pustovnícky odev, zlatá brána;* porovnaj *súdny deň*

http://es.wikipedia.org/wiki/Juicio_Final
http://it.wikipedia.org/wiki/Escatologia
http://it.wikipedia.org/wiki/Giorno_del_Giudizio
http://oc.wikipedia.org/wiki/Art_romanic
http://oc.wikipedia.org/wiki/Fichi%C3%A8r:Albi_cathedral_-_fresco_1.jpg
http://en.wikipedia.org/wiki/Last_judgment
http://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Crypt_of_the_church_of_Gargilesse
http://en.wikipedia.org/wiki/Chora_Church
http://fr.wikipedia.org/wiki/Abbatiale_Sainte-Foy_de_Conques
http://es.wikipedia.org/wiki/Catedral_de_Bamberg
http://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Altars_in_Bamberg_Cathedral
http://de.wikipedia.org/wiki/F%C3%BCrstenportal_am_Bamberger_Dom
http://es.wikipedia.org/wiki/Catedral_de_Notre-Dame_de_Par%C3%ADs
http://it.wikipedia.org/wiki/Cattedrale_di_Notre-Dame
http://fr.wikipedia.org/wiki/Cath%C3%A9drale_Saint-%C3%89tienne_de_Bourges
http://en.wikipedia.org/wiki/Collegiate_Church_of_San_Gimignano
http://es.wikipedia.org/wiki/Catedral_de_Berna
http://en.wikipedia.org/wiki/Santiago_de_Compostela_Cathedral
http://www.usc.es/arte/quintana/quintana6/tain.pdf
http://sk.wikipedia.org/wiki/Katedr%C3%A1la_sv%C3%A4tej_Cec%C3%ADlie_(Albi)
http://en.wikipedia.org/wiki/Enguerrand_Quarton
http://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Last_Judgment

https://www.google.sk/search?q=giudizio+universale+giotto&espv=2&biw=1850&bih=995&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ved=0ahUKEwjRy_64npPMAhUJXiwKHZdqB2wQsAQIGQ&dpr=1 (Giotto)

http://translate.google.sk/translate?hl=sk&sl=cs&u=http://cs.wikipedia.org/wiki/Palladium_zem%25C4%259B_%25C4%258Desk%25C3%25A9&prev=/search%3Fq%3DStaroboleslavsk%25C3%25A9%2Bpal%25C3%25A1dium%26hl%3Dsk%26rlz%3D1C1TEUA_enSK466SK466&sa=X&ei=_UE_UaPuHMes4AS8qoG4Aw&ved=0CDMQ7gEwAA

http://www.webumenia.sk/web/guest/graphic/-/staticresults?orderBy=DATING_ASC&items=14&query=&layout=gridLayout&images=true&searchFor=data&page=22

https://www.google.sk/search?q=Cazeaux+de+Larboust&espv=210&es_sm=93&tbm=isch&imgil=YIhJGTlfKQo4xM%253A%253Bhttps%253A%252F%252Fencrypted-tbn1.gstatic.com%252Fimages%253Fq%253Dtbn%253AANd9GcTYU4fs1Z0i227244nTbJMva1_s0nVVmmA2RKMddGL7i2nCSQn54Q%253B4272%253B4272%253BHdwKWYMRpoEzFM%253Bhttp%25253A%25252F%25252Ffr.wikipedia.org%25252Fwiki%25252F%25252525C3%2525252589glise_Sainte-Anne_de_Cazeaux-de-Larboust&source=iu&usg=__y04ccUi0ILO78frpOyYGpYHJpms%3D&sa=X&ei=xaILU-q_BsjT7Aa1yoCAAg&ved=0CDQQ9QEwAQ&biw=1858&bih=958#facrc=_&imgdii=_&imgrc=uArBS2iqW95LNM%253A%3BxmnYoGPLwOm86M%3Bhttp%253A%252F%252Fupload.wikimedia.org%252Fwikipedia%252Fcommons%252F2%252F29%252FCazeaux-de-Larboust_%2525C3%2525A9glise_fresques_Couronnement.JPG%3Bhttp%253A%252F%252Fcommons.wikimedia.org%252Fwiki%252FFile%253ACazeaux-de-Larboust_%2525C3%2525A9glise_fresques_Couronnement.JPG%3B3264%3B2448

http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B5_%D0%B8%D1%81%D0%BA%D1%83%D1%81%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE

http://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Medieval_miniatures_of_Last_Judgment#mediaviewer/File:Waldburg-Gebetbuch_142.jpg

https://www.google.sk/search?q=Backer+Jacob+Adriaensz&espv=2&tbm=isch&imgil=Ml0Nd9ty95YSzM%253A%253BoZZRpB00K03HSM%253Bhttp%25253A%25252F%25252Fwww.pubhist.com%25252Fw9118&source=iu&pf=m&fir=Ml0Nd9ty95YSzM%253A%252CoZZRpB00K03HSM%252C_&usg=__UQ9KjwPjWjig1hCLzVJb3NrwJ9o%3D&biw=1852&bih=995&ved=0CC4Qyjc&ei=AzeAVKzrEIThywOEyIKYAg#facrc=_&imgdii=_&imgrc=bxkpiChf_ImTRM%253A%3BFhVeYkAC7zHmRM%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.fineart-china.com%252Fupload1%252Ffile-admin%252Fimages%252Fnew26%252FJacob%252520de%252520Backer-759945.jpg%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.fineart-china.com%252Fhtmlimg%252Fimage-97325.html%3B800%3B500

Posledný súd a vykúpení (freska kostola S. Angelo in Formis, 11.st.)

Posledný súd a zatratení (freska kostola S. Angelo in Formis, 11.st.)

Posledný súd a démoni (francúzsky rukopis Ms-douce-134-3, 1338-1344)

Giotto: Posledný súd (freska, Cappella degli Scrovegni vo Florencii, 1303-1305)

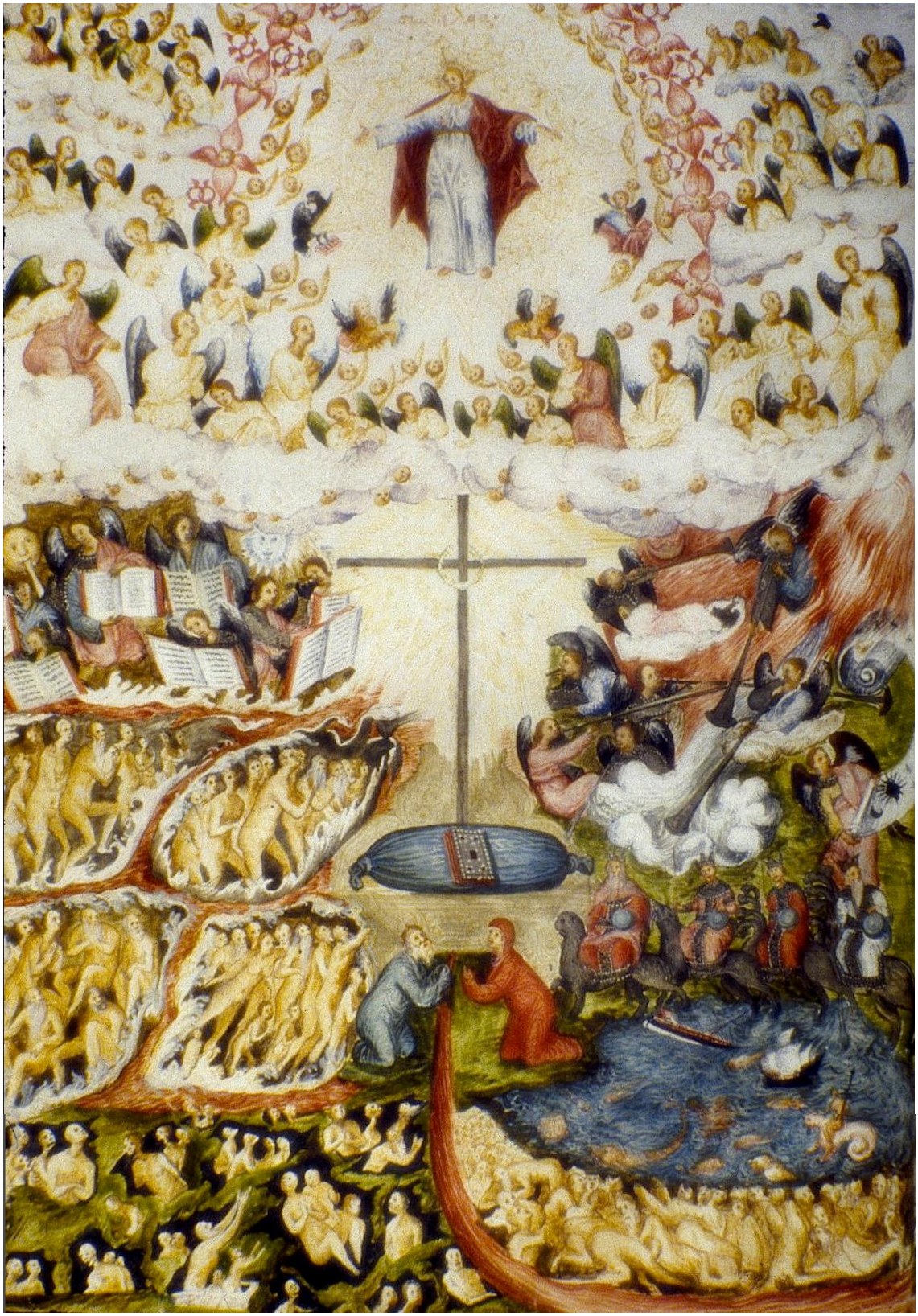

Posledný súd (rukopis Bodl_Barocci 170, Benátky, 1577)

Giotto: Svätí a vzkriesenie z mŕtvych po poslednom súdu (detail, freska, Scrovegni kaplnka, Padova, 1304-1306)

Posledný súd a raj (stredoveká iluminácia)

Posledný súd (Kostol svätého Salvátora v Chora, Istanbul, Turecko, 1315-1321)

Posledný súd (kláštor Voronet, Rumunsko)

Florentský majster: Kristus Pantokrator a Posledný súd (mozaika baptistéria San Giovanni vo Florencii, 1300)

D. S. dei Gherarducci: Iniciála O. Panna Mária a Ježiš Kristus (graduál z kláštora Santa Maria degli Angeli, Taliansko, 1370)

M. Wolgemut, W. Pleydenwurff, H. Schedel: Siedmy vek sveta (deésis, kolorovaný drevoryt, Norimberská kronika, 1440-1514)

Posledný súd (pravoslávna ikona, 18.st.)

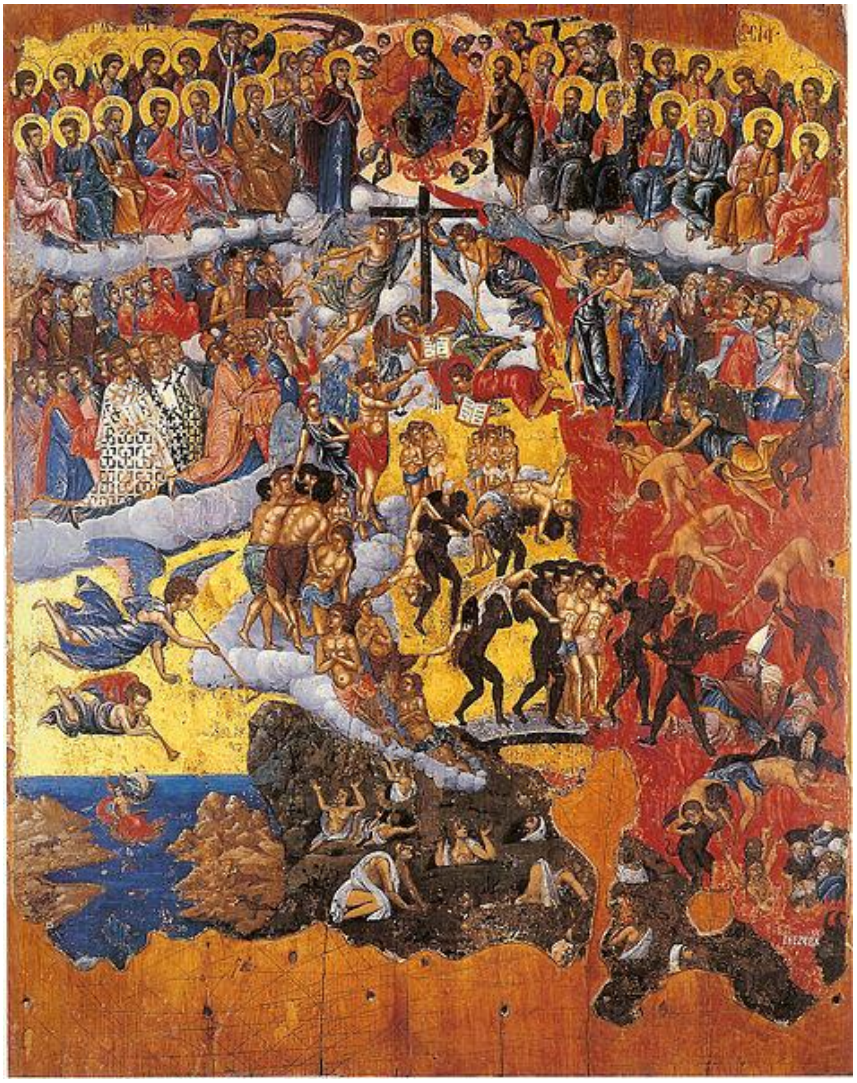

Druhý príchod Ježiša Krista (ikona, kláštor sv. Panteleimona, Heraklion, Kréta, 17.st.)

Anonym: Posledný súd (ikona, Povolžie, Rusko, 1770-1780)

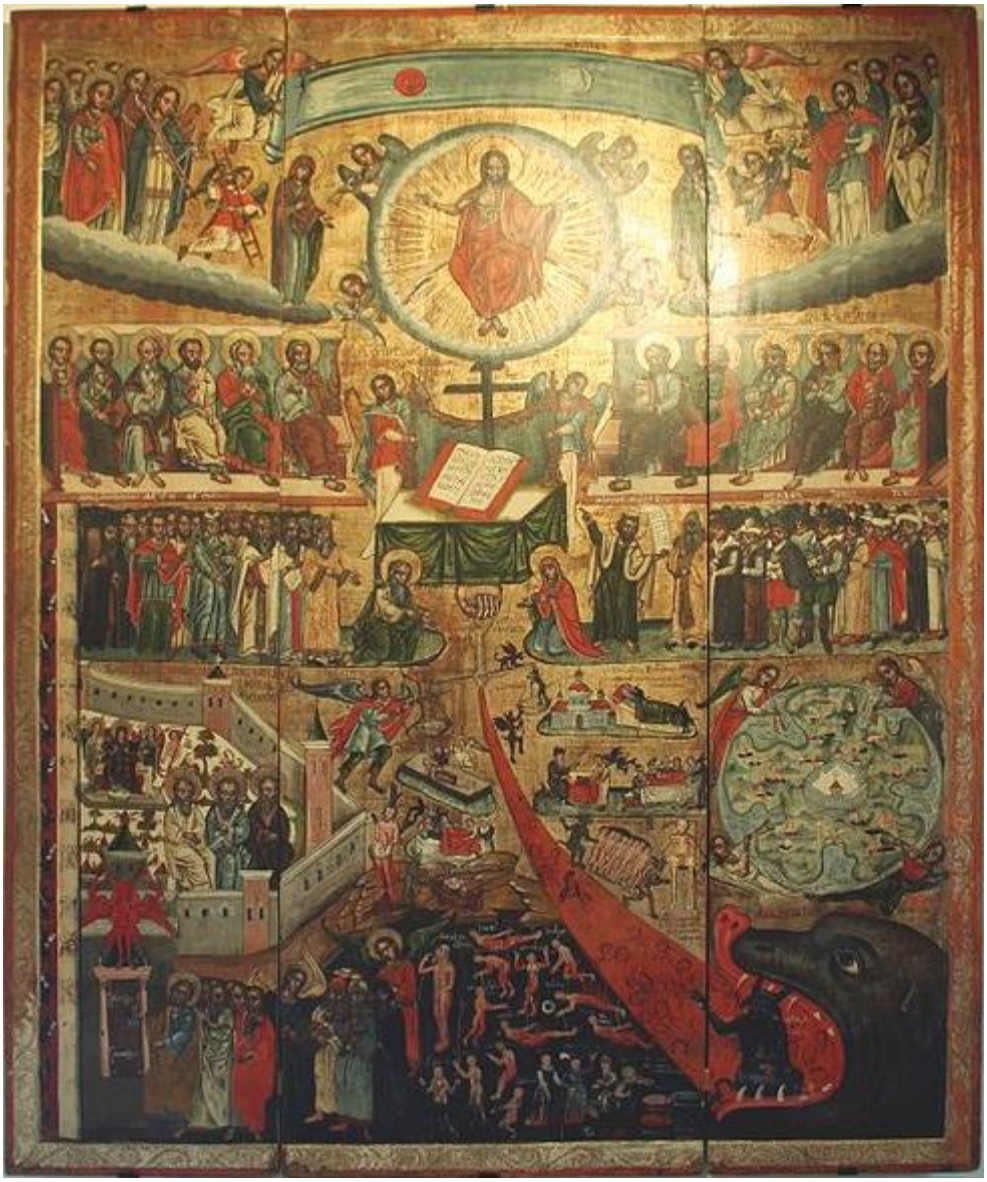

Posledný súd (ikona z Lipie, Poľsko, 17.st.)

Kristus oddeľuje ovce od capov (mozaika z kostola Sant'Apollinare Nuovo, Ravenna, zač. 6.st.)

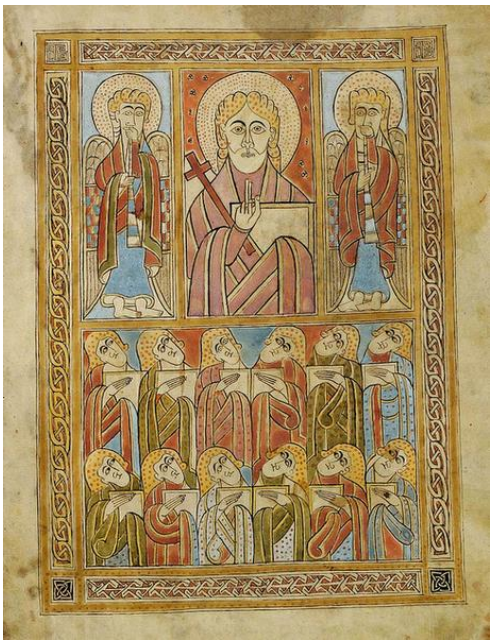

Posledný súd (Evanjelium z kláštora St. Gallen, Švajčiarsko)
Posledný súd a raj (-)

(20,12-13). **Posledný súd** (Beatus Escalada, pol. 10.st.)

(20,12-13. Koniec sveta. Vzkriesenie mŕtvych a Posledný súd). **Posledný súd** (Beatus Facundus, 1047)

(20,11-16. Sedem vecí vo večnosti. Koniec sveta. Vzkriesenie mŕtvych a Posledný súd). **Posledný súd** (Beatus Manchester, 1175)

(20,11-16. Sedem vecí vo večnosti. Koniec sveta. Vzkriesenie mŕtvych a Posledný súd). **Posledný súd** (-, 950)

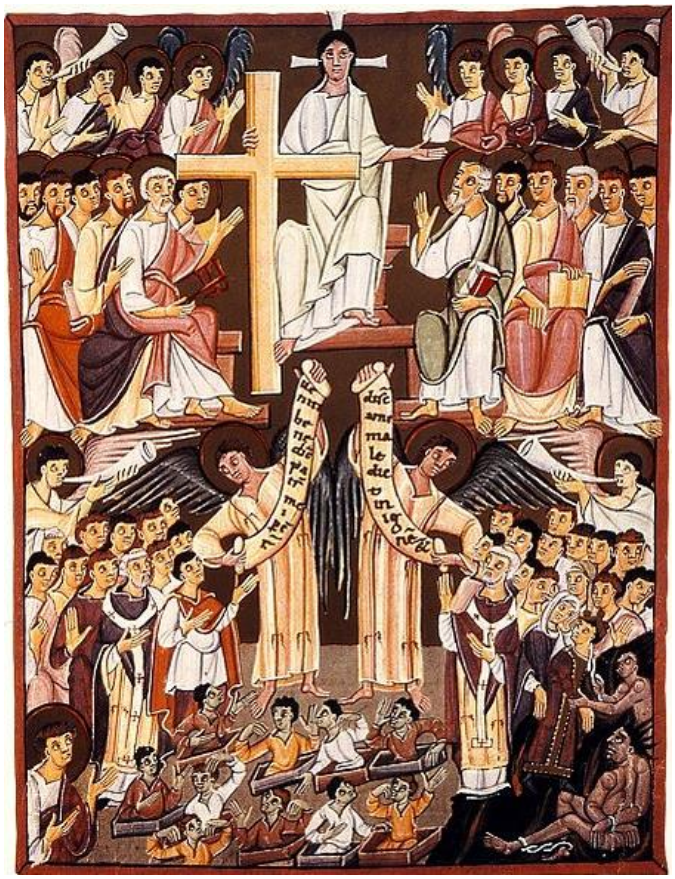

(20,11-15. Koniec sveta). **Vzkriesenie, posledný súd a peklo** (Bamberská apokalypsa, 1000-1020)

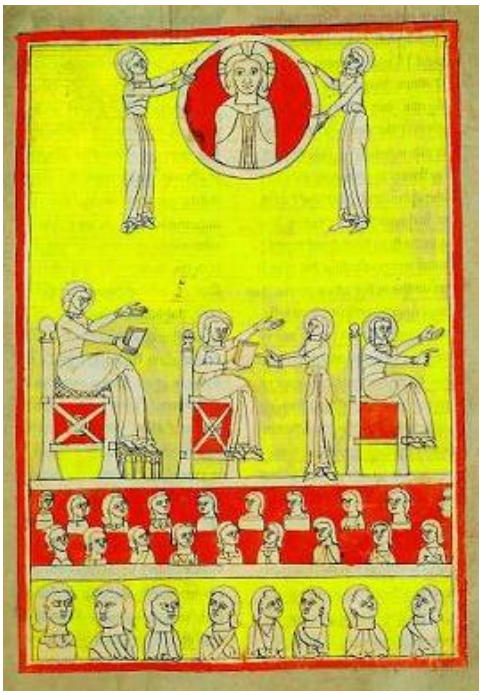

(20,12-13. Koniec sveta). **Posledný súd a peklo** (Beatus Girona, 2.pol. 10.st.)
(20,12-15. Sedem vecí vo večnosti). **Posledný súd** (Beatus Lorvão, 1189)

(20,12-15. Sedem vecí vo večnosti). **Posledný súd** (Beatus Corsini, 1151-1200)
(20,12-15. Sedem vecí vo večnosti). **Posledný súd** (Beatus Arroyo,1.pol. 13.st.)

(20,12-15. Sedem vecí vo večnosti). **Posledný súd** (Beatus Valvacado, 970)

(20,12-15. Sedem vecí vo večnosti). **Posledný súd** (Beatus Navarre, 12.st.)

(20,12-13. Sedem vecí vo večnosti). **Vzkriesenie mŕtvych. Posledný súd** (Apokalypsa glosovaná, 1240-1250)

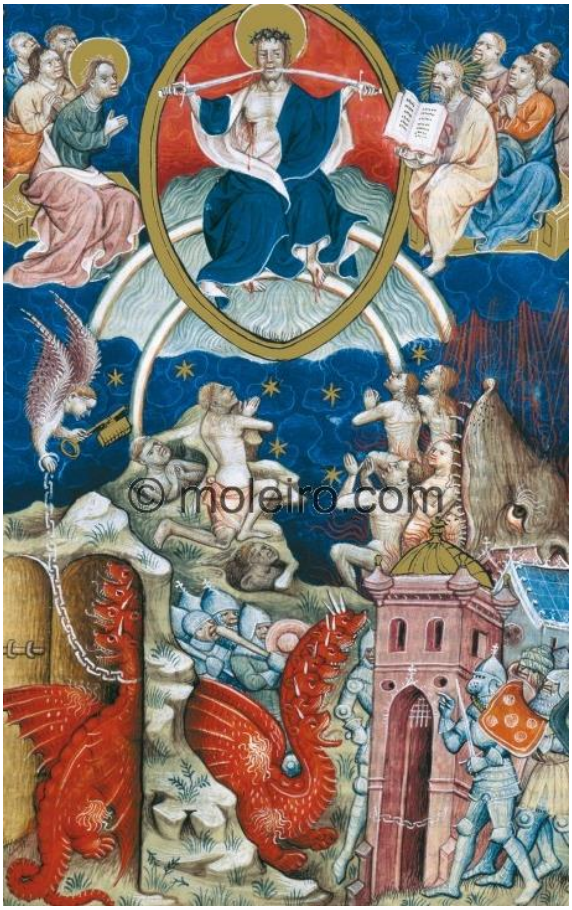

(20,1-6; 20,12. Tisícročné kráľovstvo. Koniec sveta). **Posledný súd a Satan uväznený na tisíc rokov** (Flámska apokalypsa, 1400)

(20,12-13. Sedem vecí vo večnosti). **Posledný súd** (Apokalypsa Cloisters, 14.st.)

(20,12-13. Sedem vecí vo večnosti). **Vzkriesenie mŕtvych a posledný súd** (Apokalypsa ‘Queen Mary, 14.st.)

(20,10. Premoženie diabla). **Diabol, šelma a falošný prorok hodení do ohnivého jazera. Posledný súd** (Apokalypsa Jánova, 14.st.)
(20,10-15. Premoženie diabla). **Diabol, šelma a falošný prorok v ohnivom sírovom jazere. Posledný súd** (Blockbook Apocalypse, 1430-1440)

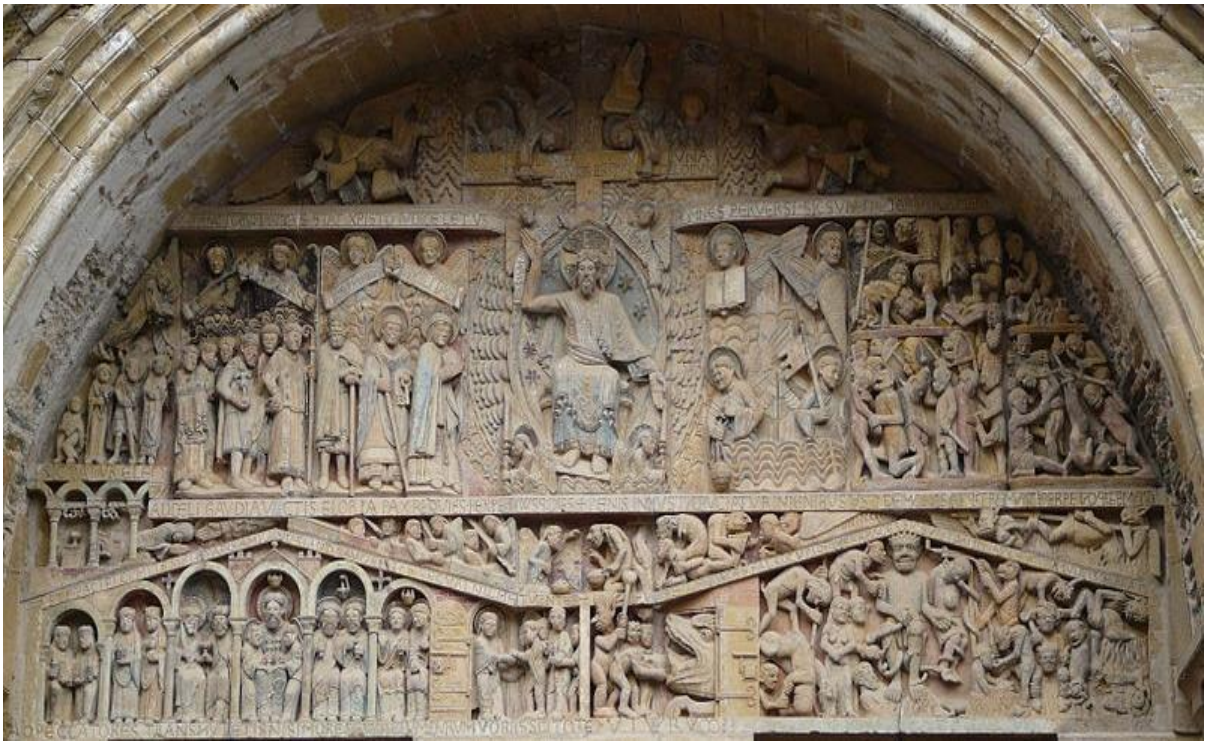

Posledný súd (tympanón vchodu, opátstvo Sainte-Foy de Conques, Francúzsko, 1040)

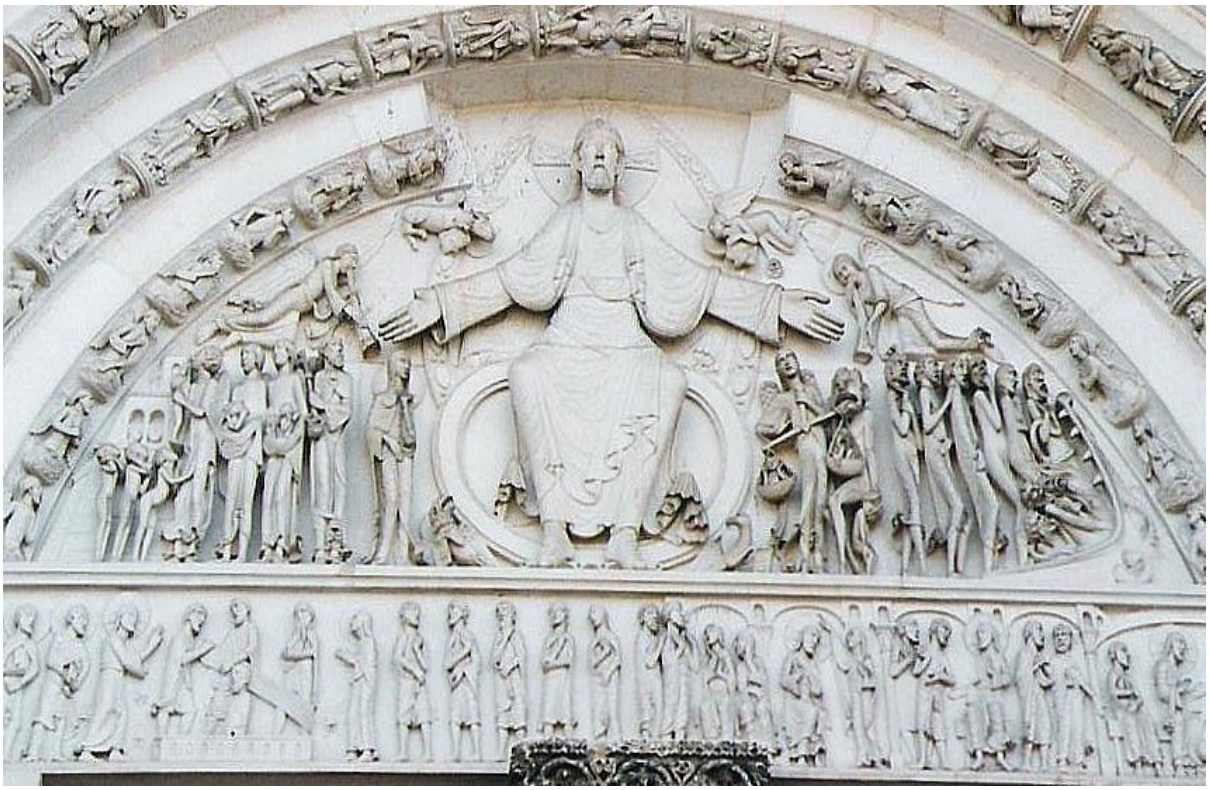

Posledný súd (tympanon opátstva la Madaleine Vézelay, Francúzsko, 12.st.)

Posledný súd (kráľovský portál katedrály v Bambergu, 1185-1237)

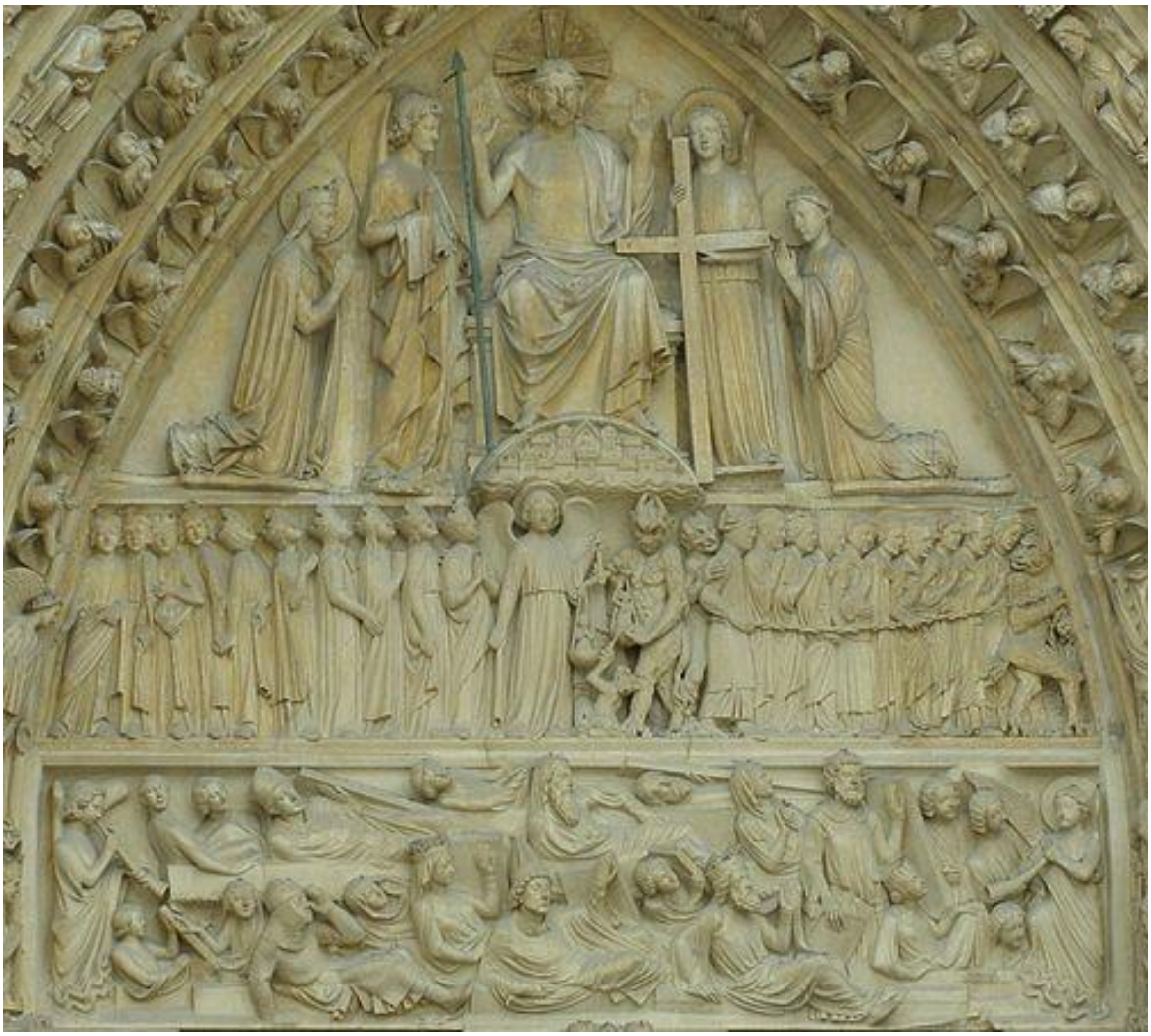

Posledný súd (portál katedrály Notre-Dame v Paríži, Francúzsko, 13.st.)

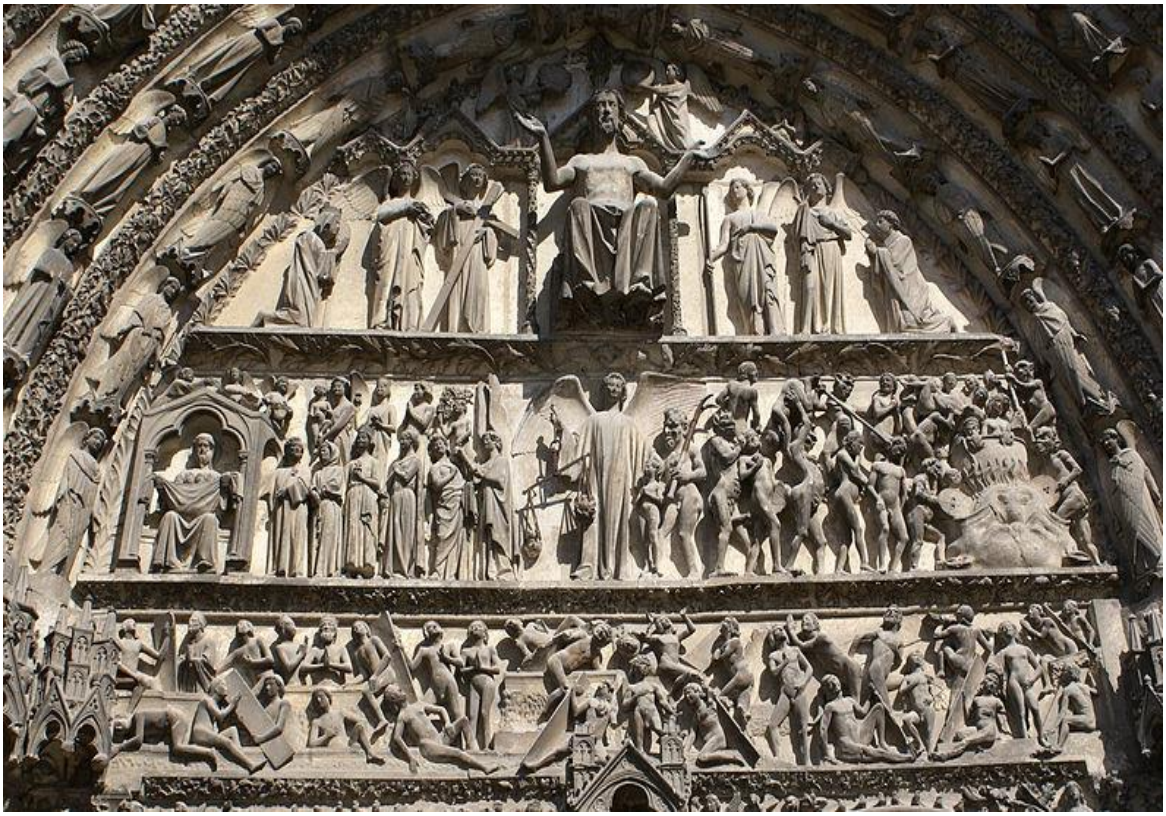

Posledný súd (portál katedrály Sv. Štefana v Bourges, Francúzsko, 12.-13.st.)

Posledný súd (vitráž z deambulatoria katedrály v Bourges, 113.st.)

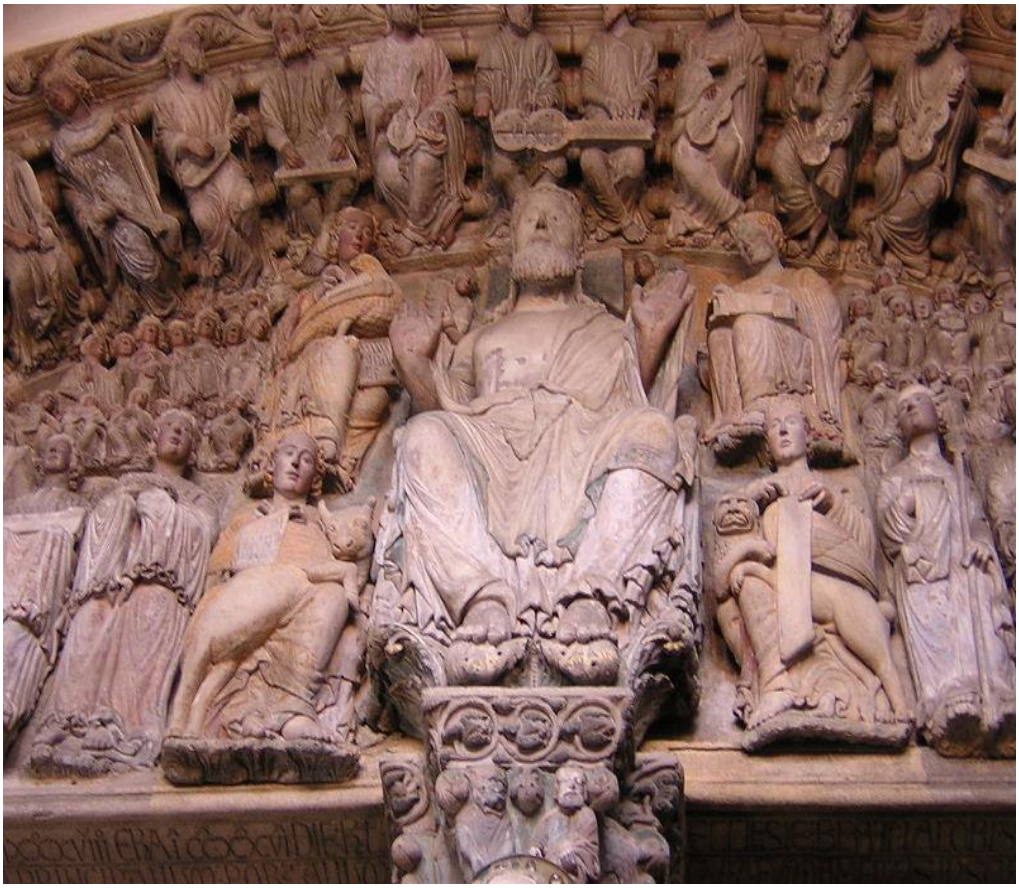

Maestro Mateo: Kristus Pantokrator (Portico de la Gloria Katedrály Santiago de Compostela, Coruña, 12.st.)

E. Küng: Posledný súd (hlavný portál katedrály sv. Vincenta v Berne, Švajčiarsko, 1460-1480)

Posledný súd (byzantská mozaika z katedrály Santa Maria Assunta, Torcello, Taliansko, 12.st.)

Florentský majster: Kristus Pantokrator a Posledný súd (mozaika baptistéria San Giovanni vo Florencii, 1300)

Posledný súd (freska, krypta kostola Gargilesse, Francúzsko, 1146-1155)

Posledný súd (freska, kostol Santa Ana de Cazeaux Larboust, Francúzsko, 2.pol. 15.st.)

Posledný súd (freska kostola Sv. Martina v Sillegny, Francúzsko)

Posledný súd (detail mozaiky, Katedrála Torcello, 12.st.)

H. Bosch: Posledný súd (1482-1516)

Posledný súd (ilustrácia z knihy Juana de Mena: Korunovácia Don Inigo Lopez de Mendoza, 1499)

Posledný súd (Norimberská kronika, 1493)

Majster rodiny Artés: Poslednú súd a omša sv. Gregora (1500-1520)

L. van Leyden: Posledný súd (triptych, 1526)

J. Mandijn: Posledný súd (16.st.)

P. Huys: Posledný súd (1555)

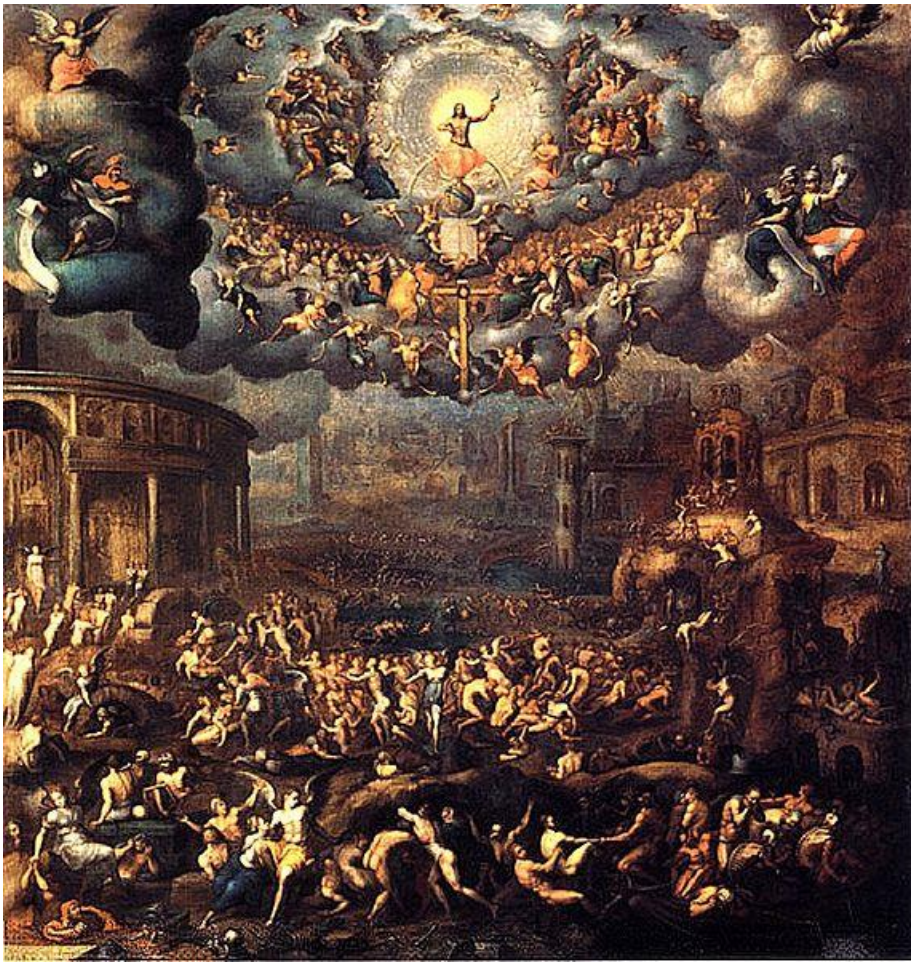

J. Cousin ml..: Posledný súd (1585)

J. Bassano: Posledný súd (1596-1605)

J. de Backer: Posledný súd (16.st.)